

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Кафедра кримінального права

Лабораторія «Інновації у сфері кримінальної юстиції»

Одеський осередок ВГО «Асоціація кримінального права України»

КОНСЕРВАТИВНО-ЛІБЕРАЛЬНІ ІДЕЇ ОДЕСЬКОЇ ШКОЛИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

МАТЕРІАЛИ

Одеської науково-практичної конференції

24 листопада 2023 року

Видавництво
«Юридика»
2024

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)
К65

Відповідальний за випуск **Ю. Ю. Коломієць.**
Матеріали видано в авторській редакції.

Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права : матеріали Одеської наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 лист. 2023 р.) / відп. ред. проф. Ю. Ю. Коломієць. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. – 252 с.

ISBN 978-617-8263-98-0

У збірнику матеріалів Одеської науково-практичної конференції «Консервативно-ліберальні ідеї Одеської школи кримінального права» відображено консервативні і ліберальні ідеї професорсько-викладацького складу кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», аспірантів, студентів, школярів, які цікавляться проблемами сучасного кримінального права України, а також практиків, готових до співробітництва з науковцями.

Збірник розрахований на наукових працівників, викладачів, докторантів, аспірантів, студентів, практиків, небайдужих до кримінально-правової протидії кримінальним правопорушенням.

УДК 343.2/.7:340.123(477.74)(062.552)

ISBN 978-617-8263-98-0

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2024

Балобанова Дар'я Олександрівна Вимоги якості кримінального закону	64
Полянський Євген Юрійович Щодо подальшого розвитку інституту кримінального покарання в українському праві	70
Шостак Олена Миколаївна Євроцентричність українського кримінального законодавства: принцип субсидіарності та право на життя	76
Тавлуй Олена Вікторівна Контрабанда в Одесі: проблеми та шляхи подолання	82
Абакіна-Пілявська Людмила Миколаївна Окремі питання незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	86
Іванова (Кедик) Вероніка Петрівна Етика та закон: межі кримінальної відповідальності у медицині	91
Степаненко Оксана Василівна Кібернасильство як форма домашнього насильства	95
Ободовський Олександр Васильович Про об'єкт військових кримінальних правопорушень за проектом нового Кримінального кодексу України: постановка питання	102
Берш Анастасія Яковлівна Кримінальна відповідальність у контексті психічних станів, виниклих під час бойових завдань	109
Пономаренко Денис Васильович Вчинення діяння в умовах воєнного стану як кваліфікуюча ознака кримінального правопорушення	114
Камінський Петро Валерійович Перспективи удосконалення кримінально-правового впливу на явище примушування до шлюбу	121
Малишева Марина Валеріївна Кримінально-правова охорона біологічних прав людини	125
Мальцев Максим Вікторович Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки на виробництві: правовий аналіз	130
Павлова Олександра Сергіївна Кримінальна відповідальність за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Одесі	134

Берш Анастасія Яковлівна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права, доцент
Національного університету
«Одеська юридична академія»

Наукова біографія

15 жовтня 2013 року поступила до аспірантури на кафедру кримінального права Одеської національної юридичної академії. 9 вересня 2017 року захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08: кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Тема дисертації «Примусові заходи медичного характеру: правова природа та види». 12 грудня 2017 року Рішенням Вищої атестаційної комісії України присуджено науковий ступінь кандидата юридичних наук зі спеціальності кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. 2 грудня 2022 р. була нагороджена за високі досягнення в організації навчального процесу, плідну науково-педагогічну діяльність та вагомий внесок у розвиток Національного університету «Одеська юридична академія». 23 грудня 2022 р. Рішенням Атестаційної колегії присвоєно вчене звання доцента кафедри кримінального права. В 2022 році була опублікована моя власна монографія за темою «Примусові заходи медичного характеру за кримінальним законодавством України».

Наукові інтереси пов'язані з розробкою та дослідженням правової природи примусових заходів медичного характеру, а також вчинення кримінальних правопорушень військовослужбовцями в особливих психоемоційних станах.

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ
ПСИХІЧНИХ СТАНІВ, ВИНИКЛИХ ПІД ЧАС БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ**

Питання кримінальної відповідальності військових під час виконання бойових завдань, особливо тоді, коли виникають психічні розлади, або інші психоемоційні стани, стає невід'ємною частиною

вивчення військового права та гуманітарних наук. Спробуємо розглянути важливі аспекти цього питання.

Екстремальні умови, які супроводжують виконання бойових завдань, можуть викликати серйозні психічні розлади у військово-службовців. Посттравматичний стресовий розлад та інші психічні стани, в тому числі вчинення кримінального правопорушення в стані афекту, визваного панічним страхом. Це все може серйозним чином впливати на поведінку та рішення в бойових ситуаціях.

В умовах бойової обстановки, психіка воїна може попадати під вплив різних факторів. Цьому сприяє вплив новизни обстановки, обмеженість часу на виконання завдань, застосування нових видів сучасної зброї, незвичайні види і способи ведення бойових дій та ін. [3, с. 5].

У складній обстановці почуття воїнів значно напружені. В умовах військової діяльності доводиться зустрічатися з таким психічним станом у військовослужбовців, як стан напруженості. Напруженість обумовлюється різними причинами і присутня на різних рівнях. Перш за все вона викликається небезпекою, хоча вона може з'явитися і в результаті переживань, хвилювань ще до того, як воїн потрапляє в небезпечну обстановку. Напруженість психіки, яка виникає в умовах військової діяльності часто позначається на боездатності військовослужбовців. Екстремальні умови завжди викликають напруженість психіки людини. Реакція людини на них залежить від величини ступеня впливу цих умов на психіку військовослужбовця та спроможності людини за допомогою саморегуляції психічних станів зрівноважити їх вплив на людину [2, с. 8].

У складній обстановці окремі воїни можуть бути піддані також і страху – афективному психічному стану. Стан страху може проявлятися у воїна у вигляді занепокоєння, тривоги, переляку, а також жаху. Прояв різновидів страху залежить як від якостей особистості військовослужбовця, так і специфіки і рівня подразників, які впливають на нього.

Тому, Контекст військових операцій вимагає особливого підходу до кримінальної відповідальності. Законодавчі акти повинні враховувати, як психічні стани можуть впливати на здатність військово-службовців контролювати свої дії та приймати обдумані рішення.

Визначення та оцінка психічних станів військовослужбовців вимагає кваліфікованої експертної оцінки. Проведення психіатричних та психологічних діагностик допомагає з'ясувати, наскільки психічний стан може бути причиною чи пом'якшуючим обставиною у вчиненні злочину.

Закон № 8271, що посилює кримінальну відповідальність за військові злочини військовослужбовців, який забороняє пом'якшувати покарання чи давати умовні строки військовим, по суті порушує конституційну норму про рівність усіх громадян перед лицем правосуддя. Закон прибирає можливість умовного покарання чи дострокового звільнення військового за непокору (ст. 402), невиконання наказу (ст. 403), погрози чи насильство щодо начальника (ст. 405), самовільне залишення військової частини (ст. 407), дезертирство (ст. 408) та самовільне залишення поля бою (ст. 429). Це позбавляє права на чесний судовий розгляд військовослужбовця, якого фактично просто посадять [1].

Також закон доповнює положення Загальної частини КК різноманітними вказівками на ті чи інші кримінальні правопорушення, скоєння яких унеможливорює застосування певних інститутів кримінального права, розбалансовує норми кримінального законодавства та створює прецеденти для подальшого розширення переліку суспільно небезпечних діянь, у разі вчинення яких ті чи інші інститути кримінального права (особливо ті, що пов'язані зі звільненням від покарання чи його пом'якшенням) не застосовуються.

Фактично, мова йде про порушення принципу рівності громадян перед законом. Тобто, звичайний злодій матиме право на більш м'яке покарання від суду або звільнення з випробуванням, а військовослужбовець, який в умовах воєнного стану захищає державу, цього права не матиме. Також незрозуміло, навіщо збільшувати строки ув'язнення, адже увесь цивілізований світ вже давно йде шляхом декриміналізації. У цьому сенсі більш-менш прийнятним є посилення штрафних санкцій за окремі військові злочини. Хоча і в цьому питанні слід розібратися, оскільки військові постійно перебувають в стресових умовах, де тиск на психіку дуже високий.

У таких умовах складно себе контролювати без належного психологічного супроводу, який держава майже не надає. Цими питаннями переважно опікуються волонтерські організації. Тому, доречніше звернути увагу на цю проблему, і можливо її вирішення покращить військову дисципліну набагато ефективніше. Також замість жорсткого примусу корисніше застосовувати заохочення за сумлінну військову службу та дисципліну. Це також може бути більш ефективним засобом забезпечення дисципліни в умовах воєнного стану.

Слід відзначити, що новий закон також містить загрозу зловживання з боку командирів. Наприклад, командири можуть віддавати непрофесійні накази, які створюють необґрунтовані ризики

для військовослужбовців або не пов'язані з військовою службою, які вони не зможуть опротестувати. У таких випадках, військовослужбовці стають перед вибором: виконувати неправомірні накази або отримувати вирок за невиконання у вигляді позбавлення волі. Характерно, що новий закон не містить жодних додаткових гарантій захисту військовослужбовців від свавілля з боку командирів. Це може стати причиною правових спорів, які негативно позначаться на дисципліні та боєздатності окремих підрозділів.

Отже, новий закон значно обмежує права військовослужбовців і передусім вигідний командуванню, позиції якого посилюються додатковими санкціями юридичної відповідальності.

Кримінальна відповідальність військових – це складний аспект правової системи, який вимагає уважного балансу між потребами військової служби та дотриманням принципів справедливості. Вдосконалення законодавства та забезпечення ефективної системи судового контролю є ключовими завданнями для гармонізації цього важливого аспекту правової системи. Важливо враховувати, що військовослужбовці також мають право на захист та справедливий суд. Забезпечення прав та гарантій в контексті психічних розладів визначається загальноприйнятими міжнародними стандартами. Враховуючи психічні розлади військовослужбовців, судові органи можуть розглядати альтернативні форми відповідальності, такі як наприклад психіатрична реабілітація. Кримінальна відповідальність військових у зв'язку з психічними розладами вимагає комплексного підходу, збалансованого між забезпеченням справедливості та урахуванням особливостей воєнної служби. Розвиток ефективних механізмів діагностики та врахування психічного стану стають критичними для справедливого вирішення подібних справ.

Таким чином, проведений нами аналіз показує, що: психічні стани – це не нагромадження випадковостей у психіці людини, а психологічна категорія, якій властиві свої особливості, вони мають фізіологічну природу і відповідні причини виникнення. Прояв психічних станів у військовослужбовців відбувається в особливій галузі суспільної діяльності, тому вони мають свій специфічний зміст і форму прояву. При дослідженні психічних станів воїнів слід вивчати прояв їх персональних індивідуальнопсихологічних особливостей як у звичайних, повсякденних умовах, а також при діяльності в екстремальних умовах.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей несення військової служби в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці: Проект Закону від 13.12.2022 № 8271 (Прийнятий ВР України). <https://ips.ligazakon.net/document/JI08493G> (дата звернення: 18 листопада 2023).
2. Блінов О. А. Психічні стани військовослужбовців у процесі служби. *Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наук. праць*. Київ : НУОУ, 2013. Вип. 4 (35). С. 196–201.
3. Шиделко А. В. Наслідки впливу бойового стресу на психологічний стан особистості військовослужбовця. *Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка. Психологія. Медицина*. 2022. № 1 (6). С. 476–486.

Ключові слова: психічні стани, психічні розлади, психоемоційні стани, військовослужбовці.

Key words: mental states, mental disorders, psycho-emotional states, military personnel.